

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via San Daniele, 88
Tel. 53263 - Poštni predal 186
Glavni in odgovorni urednik
VOJMIK TEDOLDI
Tiskarna T. Marion - Videm

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEFSKI POKRAJINI

N A R O Č N I N A :
Za Italijo: polletna 600 lir -
letna 1000 lir - Za inozemstvo:
polletna 800 lir - letna 1500 lir
Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 50 lir

Leto XVIII - N. 19 (377)

Udine, 15. novembra 1967

Izhaja vsakih 15 dn

Za slovenščino v dijaških domovih

Dobro vemo, koliko beneško-slovenskih vasi je še dandanes oddaljenih od kulturnih in drugih središč naše dežele. Vemo tudi, da prav tako zveze s središči niso najboljše. In vemo tudi, da so prav v teh središčih tudi ustrezne šole, ki omogočajo našim mladim ljudem nadaljno izobrazbo in s tem tudi pot k poklicem, pot v življenje. Poleg tega pa moramo še dodati, da svoje prav zdaj prispeva tudi obvezno srednje nižje šolanje, ki prav tako ni dostopno v sleherni vasi Beneške Slovenije.

Tako so naši dijaki in študentje na eni strani prisiljeni voziti se sleherni dan v šolo in nazaj, kar pa seveda ne vpliva najbolj na učni uspeh. Druga, pametnejša in boljša rešitev pa je vsekakor ustanavljanje dijaških domov, ki naj bi gojencem nadomestili v vsem njihovo domačo stredo.

Res je, da je ideal oblasti za naše kraje, da bi ustanovile v vsakem šolskem središču Beneške Slovenije ustrezne dijaške domove, ki naj bi brezplačno ali pa za malenkostno odškodnino staršev prispevali k boljšemu uspehu, počutju in življenju naših dijakov.

Toda ob že obstoječih ali pa bodočih dijaških domovih pa se le vedno zastavlja in ponavlja staro, a zato tem pomembnejše vprašanje: kako je s slovenskim jezikom v teh domovih. Znano je, da ti domovi nudijo učencem in dijakom vse, od oskrbe do pomoči pri pouku, le enega pa jim še doslej ne nudijo domače slovenske besede.

Res je čudno, da kljub demokratični vladi, demokratičnem razumevanju pokrajine, šolskih oblasti in drugih činiteljev do vprašanja dijaških domov, ustreznih činitelji le ne pomislijo, da prihaja v te domove tudi mnogo beneškoslovenskih otrok, katerih materinjezik je slovensčina. V domovih pa jih vstopovod spremlja samo italijanska in zato lahko upravičeno pomislimo, da stoji kljub demokratičnim težnjam za vsem tem le še ostanek stare, da ne rečemo fašistične miselnosti, ki hoče prav na ta način poitalijančevati naše otroke, čeprav je v naši republikanski ustavi zapisano, da uživajo nacionalne manjšine vse enakopravne politične in ostale pravice kot ostali državljani naše republike.

Zato se na koncu upravičeno vprašujemo, ali dežela ne nadzoruje uporabe deželni podpora, ali dežela ne skrbi, da bi dobili v domovih, ki jih posredno podpira, tudi gojenci s slovenskim materinim narječjem prav tako družinsko vzgojo v jeziku svojih mater kot jo imajo gojenci z italijanskim materinim jezikom. Zato bi bilo vsekakor potrebno, da bi prav dežela v tem smislu storila ustrezne korake, saj je to tako v duhu demokratičnosti kot tudi naše ustave. Gre za slovenščino v dijaških domovih pri nas, kjer so nastanjeni naši otroci.

IZ SEJE DEŽELNEGA SVETA V TRSTU

Deželni poslanci orisali žalostno in obupno stanje Beneške Slovenije ter zelo ostro obsodili zanemarjanje potreb njenega prebivalstva

Pomemben predlog slovenskih deželnih poslancev Šiškočiča, Jarca in Škerka, naj bi prispevali pol milijarde lir za industrijske in gospodarske pobude v Nadiški dolini in tudi na široko razpravljali o položaju beneških Slovencev in o potrebi deželne pomoči zaostalim krajem

Deželni svet je odobril zakonski osnutek o uporabi prebitkov iz obračunov za leti 1964-1965 za izredno finansiranje del in naprav za pospeševanja gospodarskega razvoja in višjega šolstva v naši deželi. Kljub odločnim zahtevam opozicije je večina odobrila zakonski osnutek, kakor ga je v glavem predlagal deželni odbor, tako da bodo porabili poldrugo milijardo za razna dela na industrijskih področjih, eno milijardo za turistične ceste, dve milijardi in pol v korist turističnih področij, 3 milijarde za trgovinske centre in dve milijardi za višje šolstvo.

Razprava o tem zakonskem osnutku je bila zelo razgibana in je dosegla takšno ostrino, kakršne doslej še nismo poznali, saj so se svetovalci zaradi nasprotovanja nekemu spreminjevalnemu predlogu opozicije tokrat v deželnem svetu po treh letih in pol celo prvič stopili, kar je predsednik dežele Rinaldini tudi na seji

obsodil in močno obžaloval, saj ni deželnemu svetu v čast. Za zakonski osnutek so glasovali demokristjani, združeni socialisti, republikanci Cumbat in misovec Morrelli, proti pa komunisti, psiupovec Bettolli, odv. Škerk in liberalci. Tudi drugi dan so razpravljali o raznih

popravkih. Najprej so nadaljevali pravno o četrtem popravku komunistov k členu 1, po katerem naj bi prispevali za razvoj kmetijstva eno milijardo lir. Ravno ta popravek je zadnjič sprožil pretep v deželnem svetu. Sedaj ga je večina zavrnila. Prav tako je zavrnila spreminjevalni predlog komunistov, po katerem naj bi dežela prispevala 300 milijonov lir za gradnjo hiš za poljske delavce. Zavrnila je tudi predlog, po katerem naj bi dali 200 milijonov lir izrednega prispevka latisanski občini.

Zelo pomemben je bil spreminjevalni predlog komunistov, ki sta ga podpisala med drugimi tudi Šiškočič in Jarc in po katerem naj bi prispevali pol milijarde lir za posebne gospodarske in zlasti industrijske pobude v občinah Nadiških dolin. Spreminjevalni predlog je orisal svetovalec Jarc. Omenil je žalostni položaj v Beneški Sloveniji, kjer

so zelo velike potrebe, a malo denarja. Pritožil se je nad tem, da zanemarja Beneško Slovenijo država in tudi dežela. Tudi tako imenovani »zeleni načrti« niso bistveno izboljšali položaja, saj je živinoreja nazadovala in kar so opravili izboljševalnih del, so jih vsako leto uničile povodnji. Opravljenih je bilo samo nekaj javnih del in ne toliko zaradi njih samih, marveč le bolj zato, da so zaposlili po nekaj brezposelnih domačinov. Zaradi tega zanemarjanja in gospodarskega zastaja se je v zadnjih desetih letih izselila skoraj ena tretjina prebivalstva. Sploh vsi statistični podatki kažejo, da je Beneška Slovenija nazadovala v vseh panogah. Dohodki v kmetijstvu znašajo v teh krajih samo 28.000 lir na ha površine, oziroma 39.000 lir na osebo, medtem ko znašajo na primer v goriški pokrajini 216.000 lir. Prebivalci se sveda ne morejo preživljati s tako nizkim dohodkom in morajo zato iti po svetu s trebuhom za kruhom. Industrije ni skoraj nobene in leta 1957 so zaprli zadnje srednje podjetje, ki je šlo 70 delavcev, to je cementarno v St. Lenartu. Edini mali industrijski obrat v deželici je opekarna, ki zaposluje 20 delavcev. Leta 1959 pa so na primer našli 2000 glav govedi manj kot leta 1951. Razdih bi lahko sicer 20.000 repov, toda v ta namen bi morali vložiti za izboljšanje kmetijstva več sto milijonov lir.

Jarc je zatem navedel nekaj podatkov o zelo nizki potrošnji življenjskih potrebščin, zlasti pa mesa in sladkorja. Tako na primer 40 odst. prebivalcev je meso samo enkrat vsaka dva meseca. Stanovanjske razmere so obupne, saj pridejo po tri osebe na en prostor. V teh socialnih in gospodarskih razmerah ni možno dostojno življenje. Zato je tretjina prebivalstva zdoma. Tudi kulturne razmere so zelo slabe, saj je kar 1.631 nepismenih v 11 občinah. To pa kaže, da bi vladajoči krogi radi izkoreninili slovenski značaj teh dolin. Na koncu je Jarc dejal, da bi bilo prav, da bi poskrbeli, da bi se navadili prebivalci tudi slovenski književni jezik.

O položaju beneških Slovencev in o potrebi deželne pomoči je obširno spregovoril tudi svetovalec Škerk, ki je posegel v razpravo o spreminjevalnem predlogu, ki ga je odločno podprl. Rekel je, da bi s sprejetjem predloga tudi končno odstranili razlikovanje, ki ga je zakrivil tudi občinski odbor, ko je zanemarjal te kraje. Odbor je namreč žal posvečal zelo malo pozornosti Slovincem, ki živijo v videfski pokrajini, kar je povzročilo veliko izseljevanje in hude posledice z gospodarskega kakor tudi z narodnostnega stališča. Škerk je tudi rekel, da je pričakoval več od strank leve sredine, ki so večkrat poudarile, da bodo upoštevale gospodarske interese Slovencev. V resnici pa je šlo le za načelne izjave. Tudi Škerk je navedel številne podatke o prebivalstvu, o izseljevanju, gospodarskem nazadovanju itd. Pri tem je omenil, da številni otroci ne končajo niti osnovne šole, kar je treba pripisati tudi dejstvu, da jih ne poučujejo v materinem jeziku. Zato je predlagal, naj bi pripravil deželni odbor razne ukrepe v korist Beneški Sloveniji in jih predložil deželnemu svetu.

Zanimivo in nekam čudno je bilo, da so spreminjevalni predlog komunistov podprli tudi liberalci in misovci, čeprav so navedli za to druge razloge. Običajna večina leve sredine pa ga je zavrnila.

Zatem je zelo naglo sledilo glasovanje o drugih popravkih in vseh 25 členih zakonskega osnutka, tako da je proti tej naglici protestiral v glasovalni izjavi svetovalec KPI Pellegrini. V razpravi o členu 1 je svetovalec Škerk ponovno navedel razloge njegove skupine proti razlaščenju zemljišč po EPIT ter rekel, da to ne pomeni le »gospodarsko marveč tudi narodnostno škodo za slovensko manjšino. Dejal je tudi, da so stranke leve sredine prekrišile sporazum s Slovensko skupnostjo v pogledu razlaščenja. Ponovil je, da SS vztraja na tem, da se zgradi tovarna »Grandi Motori« pri Orehu.

V začetku seje so bila na vrsti vprašanja svetovalcev, h katerim se bomo še povrnil.

TUDI PLANINE ZDRUŽUJEJO NARODE

Srečanje planincev treh sosednih dežel

Planinci treh sosednih dežel Slovenije, Furlanije in Koroške so si pretekli teden že tretjič zapored podali roke na prijateljskem srečanju, ki je bilo tokrat v Ljubljani, v lepem domu slovenskih planincev Zlatorog in se je prihodnji dan nadaljevalo na Vršču.

Planinci treh dežel s tem nadaljujejo zamisel, ki se je začela uresničevati 1965. leta v Beljaku in na Dobraču, nadaljevala pa lani v Vidmu in na Neveji.

Tokrat so bile vrste udeležencev srečanja še razširjene. Razen planincev iz Furlanije, Gorice, Koroške in Slovenije so prišli tudi planinci iz avstrijske Štajerske, ki so se pridružili sestankom planincev - ljubiteljev Julijskih Alp, prvičkrat pa so bili navzoči tudi zastopniki slovenskih planinskih društev iz Gorice in Celovca.

Udeleženci »Srečanja treh dežel« so prvi dan prisostvovali zborovanju, na katerem je predaval prof. dr. inž. France Avčin, in druge osebnosti, drugi dan pa so odšli na Vršču, kjer se je nadaljeval pomemben sestanek planincev. Razvil se je živahen pomenek o številnih skupnih vprašanjih: pohodi po gorah vseh treh dežel, medsebojna pomoč v primerih nesreč, popusti in članstvo ter številna druga vprašanja. Mnogi udeleženci so družili spomine na skupne podvige v gorah še v ob-

dobju daleč pred drugo svetovno vojno, v stenah, sodelovanje na literarnem področju in številna prizadevanja po zadnji vojni, ki so želela široki množici ljubiteljev planin vseh treh narodov pokazati, da je moč prijateljstvo, ki se rojeva v gorski naravi prenesti tudi v dolino ter vsepovsod negovati pristne in najbolj dobronamerne odnose.

Iz gostoljubnega Erjavčevega doma so odšli v dolino na soško stran, kjer so se ob spomeniku esteta, alpinista in prvoprstopnika, ki je z vodniki iz slovenske Trente stopil kot prvi na številne julijske vrhove - spomnili moža,

čigar pero je nepozabno opisalo ravno svet teh gora in poneslo njihovo ime daleč v svet. Lik zamišljenega samotarja, ki zre proti Jalovcu, je bil nima vzpodbuda, ki naravnost sili k sodelovanju.

Planinski prijatelji so se nato vrnili na Vršču ter se še enkrat zbrali k zadnjemu srečanju. V zgodnjih popoldanskih urah so se nato razšli in odrinili na domove v Furlanijo, Koroško, Štajersko in po Sloveniji. S seboj je vsakdo ponesel pozdrave za članne svoje planinske organizacije in sklep, da se prihodnje leto zopet vsa planinska srenja sreča neke na Koroškem ali Štajerskem.

LEPEGA JESENSKEGA DNE

Sprehod po Kanalski dolini

Kakih petindvajset kilometrov je dolga Kanalska dolina, segajoča od Trbiža do Pontaflija, a vendar je to tako različen svet, ki smo ga vajeni z obiskov po beneškoslovenskih vaseh. Sicer pa to ni nič čudnega. Kanalska dolina je namreč vse do leta 1918. pripadala bivši Avstriji in meja z Italijo je takrat potekala prav sredi Pontaflija, na mostu čez rečico Pontebano. ki se prav tam tudi izliva v Belo. Drugi vzrok različnosti pa je tudi v sami naravi,

ki je v Kanalski dolini mnogo bliža alpskemu svetu kake Gorenjske ali Koroške kot pa prijaznim, krotkim hribom Benečije, ki se rahlo preliva, skoraj brez večjega prehoda, v Furlansko nižino.

Podatki pravijo, da je danes kanalskih Slovencev kakih 2000. dalje vemo, da so gospodarsko zagotovo boljše situirani od beneških Slovencev, da se še danes v njihovem načinu življenja in dela odraža nekdanja avstrijska uprava, saj je bila Kanalska dolina nekoč sestavni del Koroške. Toda o tej problematiki bi morda pisali kaj drugič. Naj zato to pot naš sprehod velja predvsem kulturnozgodovinskim spomenikom in dejstvom, ki jih je tudi Kanalska dolina prepolna in tako samo spet in znova potrjuje slovensko obeležje teh krajev.

Prva postaja na naši poti proti Pontafliju je Ovčja ves. Nedaleč od Trbiža, malce za postajo žičnice na Višarje, leži Ovčja ves ob vходу v alpsko dolino, ki po svoji lepoti skoraj prednjači v Julijcih. Zato ni nič čudnega, če se je prav pesnik Julijcev Julius Kugy zaljubil v to dolino. Ovčja ves danes sicer ni več čisto slovenska vas kot je bila nekoč, vendar so v njej prav za nas ohranjeni morda najpomembnejši kulturni spomeniki. Eden izmed

(Nadaljevanje na 3. strani)

Ukve - Ta slovenska vasica je izredno privlačna in slovi zaradi svoje gostoljubnosti. Tu zelo dobro cvete tako poletni kot zimski turizem

IZ NADIŠKE DOLINE

Folklorna skupina «Posočje» iz Tolmina nastopila v Čedadu

Dne 29. oktobra je znana folklorna skupina «Posočje» nastopila v gledališki dvorani «Ristori» s svojim bogatim programom narodnih plesov in pesmi. Dvorana sicer ni bila nabito polna, vendar je bilo kar precej udeležencev, če pomislimo, da je bilo slabo vreme in neprimerna ura: koncert je bil namreč ob 11. uri, ko ni nikakih avtobusnih zvez z Nadiško dolino. Koncerta pa se je udeležilo več Furlanov iz Čedadu, pa tudi iz okoliških vasi in iz Vidma.

Ne glede na pičlo udeležbo je bil nastop «Posočja» prijeten kulturni dogodek. Prireditev sama je obsegala vrsto pevskih in plesnih komadov. Nastopajoča skupina, ki jo sestavljajo Tolminci, je za to priliko pripeljala s seboj moški oktet iz Kobarida, ki je večkrat prišel na oder ter mehko zapel vrsto slovenskih viž, zaključil pa je s furlansko narodno. Prireditev se je nadaljevala z nastopom orkestra, ki je zaigral nekaj poskočnic. Zanimivi so bili

tudi folklorni plesi «Mala polkica» iz Trente, «Podegajca» z Vipavskega in «Do passi» iz koprške okolice. Plesalci so prikazali tudi rezijske ples, ki so se do danes ohranili v tej dolini. Za zaključek je folklorna skupina zaplesala nekaj istrskih plesov in pa madžarski ples v lepih stiliziranih narodnih nošah. Ples je spremljal orkester, ki je bil dobro dopolnilo dogajanju na odru.

«Posočje» je že drugič nastopilo v naših krajih, prvič je bilo gost fantov iz Klodiča, ki so pripravljali vaški praznik, tokrat pa je prišlo na povabilo prosvetnega društva «Ivan Trinko» iz Čedadu.

Nastopi folklorne skupine kakor tudi vsa gostovanja, ki so jih v Beneški Sloveniji priredile slovenske skupine iz Goriškega in Tržaškega kakor tudi iz Slovenije, ustvarjajo demokratično vzdušje ter možnost boljšega razumevanja med pripadniki različnih narodnosti, ki živijo na tem območju videmske pokrajine.

blok prve kategorije, jih je bilo 920, skozi Polavo pri Čeplesiščih v sovedenjski občini 827, skozi Mišček 812, skozi Most na Nadiži (Ponte Vittorio) v tipanski občini 611, skozi Most Klinec 389, skozi Robedišče 682, skozi Solarje pri Dreki 636, skozi Boketo pri Topolovem 60, skozi Kum 14, skozi Teleferiko pri Dreki 15, skozi Zavarjan pri Klobučarjih 7, skozi druge sezonske bloke v Idrijski dolini pa jih je bilo 28.

Smrt na tuji zemlji

Daleč od svojih dragih, na tuji zemlji, v Bienna (Švica) je v 38 letu starosti, prav na svoj rojstni dan, po dolgi in težki bolezni preminila Ermelinda Oballa poročena Jerep iz Mersina. Truplo drage pokojnice so prepeljali iz Švice v domačo vas, kjer so ga položili k zadnjemu počitku dne 1. novembra. Pogreba se je udeležilo izredno mnogo ljudi, ki so zasuli gomilo s cvetjem. Družini nepozabne Ermeline izrekamo naše globoko sožalje.

Srednje

Iz občinskega sveta

Na občinskem svetu, ki se je sestal koncem preteklega meseca, so med drugim potrdili načrt za gradnjo kanalizacije in načrt za ureditev drugega dela ceste, ki vodi iz Srednj do razpotja za Trbilj. Za to zadnje delo bo občina vzela 6 milijonov in 75 tisoč lir posojila. Ob koncu zasedanja so razpravljali tudi o javnih delih, za katera bo občina potrošila okoli dva milijona lir.

Sv. Lenart

Spomnili so se padlih v vojni

Dne 28. oktobra so se v znamenitem svetišču na Stari gori pri Čedadu spomnili italijanskih vojakov, ki so padli pred 50. leti na bojiščih okoli gore Špik, pri Sv. Miklavžu in Jaggedu in na Stari gori. Komemoraciji so prisostvovali tudi čedadski župan senator Pelizzo, nekateri župani iz Nadiške in Idrijske doline, vojaške in cerkvene oblasti, zastopniki raznih organizacij borcev in številni domačini iz okoliških vasi.

Za gradnjo nove ceste

Ljudje so zelo veseli novice, da je deželno prisodništvo za kmetijstvo nakazalo šenlenarški občini 23 milijonov lir prispevka za gradnjo nove ceste, ki bo vezala Dolenje s Črnicno. Z deli bodo pričeli v kratkem.

Letos je bilo izredno dosti gob

Letos je bilo po vseh naših gozdovih izredno dosti gob, posebno jurčkov (babe) in štorovk ali «kjudinov», kakor jih nekateri imenujejo.

Se prav posebno srečo v gozdu pa je imel lovec in gostilničar Jožef Chiabai iz Sv. Lenarta. Ko je šel na lov, je na neki gozdni jasi blizu Stare gore zagledal toliko jurčkov kot še nikoli. Treba je bilo dosti časa predno jih je vse potrgal in znesel na avtomobil. Bilo jih je okoli 150 kilogramov.

Nova maša

Dne 29. oktobra je bral novo mašo v svoji rojstni vasi pater Karlo Primožič. Rojen je bil 7. aprila 1940. leta v Sv. Lenartu. Ko mu je bilo 14 let je prišel s študijami v apostolski šoli pri misijonarjih Ksaverjancih v Vidmu, ko je pa dokončal nižjo srednjo šolo, so ga vpisali v gimnazijo v Benetkah. Teologijo je študiral v Parmi.

FOJDA

Iz občinske seje

Na zadnjem občinskem zasedanju, ki se je vršilo dne 20. oktobra, so rešili krizo, ki je nastala pred meseci, ker je podal ostavke občinski odbornik geometer Giovanni Grimaz, ki pripada socialistični skupini. Sedaj je bil na njegovo mesto imenovan namestnik odbornika Giovanni Del Bianco, ki pripada listi DC, njega pa je nasledil kot suplent Enzo Ursella, tudi pripadnik krščanske demokracije.

Na istem zasedanju je svet sprejel sklep odbora, da se odstopi «Institutu za gradove» grad Zucco (Čuk). Imenovali so tudi v odbor ONMI (Opera Nazionale Maternità Infanzia) sledeče zastopnike občine: Pio De Luca, Gustavo Jacobuzio in Sergio Gabrieli; v podporniški odbor pa Ermenegildo Roiatti in Antonio Beccari. Poleg tega so bili imenovani v davčno komisijo prve stopnje sledeči: Duilio Zani, Gino Sgiarovello, Edoardo Spollero, Guerrino Colussa, Giuseppe Grudina, Paolo Sebastianutti, Vincenzo Bertorsi, Aldo Basso in dr. Aldo Londero.

Ob koncu zasedanja pa je svet še sklenil, da bodo kupili zemljišče v bližini «švicarskih hiš», da bodo tam zgradili športno igrišče.

Nesreča pri delu

Pri delu na polju se je ponesrečil 38 letni Alvisello Gujon iz Fadvrat. Urezal se je v levo nogo in nastala je huda infekcija. V bolnici so izjavili, da bo ozdravil v približno treh tednih.

Iz Rezjanske doline

Plaz kamenja ubil lovca

Pretekli teden je prišlo na Muškem pogorju do težke nesreče, ki je terjala življenje 43 letnega Jožefa Cosa in Njive, očeta štirih otrok. Ccs je šel na lov skupaj z drugimi lovci in njemu so dali nalogo, naj večkrat ustrelji v zrak, da bo splašil divjačino. To je tudi napravil, a bilo je zanj usodno. Z vrha hriba se je usul nanj plaz kamenja in ga ubil. Ko so se lovci proti večeru spustili v vas, so pogrešali Cosa in zato so ga pričeli iskati po vsej okolici. Našli so ga šele naslednje jutro pod plazom kamenja, mrtvega.

Iz Idrijske doline

Gradnja ceste Brde-Kovačevica

Pretekli teden so dali na občini v zakup gradnjo nove ceste, ki bo povezovala Brdo s Kovačevico. Ta cesta se bo priključila glavni cesti, ki poteka po dnu doline in vodi v Prapотно. Stroški za to delo bodo znašali 15 milijonov lir, ki jih bo 96% krila dežela.

Prispevek za popravilo šol

V kratkem bodo popravili lokalne osnovne šole v Čali. Za to delo je ministrstvo za šolstvo že nakazalo občini pol milijona lir.

Nesrečen padec

Pri padcu se je močno udaril v glavo in dobil še več drugih poškodb 34 letni Graziano Sirch. V bolnici so izjavili, da se bo moral zdraviti najmanj tri tedne.

TAVORJANA

Deželni prispevek za cesto in vodovod

Te dni je občina prejela sporočilo, da je dežela nakazala 2 mi-

lijona in 350 tisoč lir prispevka (94% na celotne stroške) za gradnjo kolovozne poti, ki bo vodila v kraj «Forchis» in še drug prispevek v znesku 2 milijona 509 tisoč lir za gradnjo novega vodovoda v Drejanu.

Tragična smrt cestarja

Vse je zelo užalostila vest, da se je smrtno ponesrečil 46 letni Gio Batta Cudicio iz Tavorjane, ki se je lani preselil s svojo družino v Beseglia pri Spilimbergu, kjer se je zaposlil kot cestar. Nesreča se je pripetila na cesti Spilimbergo-Dignano. Cudicio se je peljal z motorjem in se je na nekem ovinku prevrnil in se močno udaril v glavo. Takoj so ga prepeljali v bolnico, kjer je pa že čez eno uro podlegel poškodbam.

Iz Krnatske doline

Oče in sin izgubila življenje pri prometni nesreči

Vso našo okolico je zelo pretresla žalostna vest, da sta izgubila pri prometni nesreči življenje oče in sin iz Tipane. To sta 64 letni Arnaldo Noacco in 24 letni Luciano. Do nesreče je prišlo dne 1. novembra okoli poldne in sicer na glavni cesti, ki vodi iz Vidma proti Tržizmu (Tricesimo). Avto je upravljal Luciano Noacco. Kako je prišlo do tako strašne nesreče, je težko ugotoviti, kajti avto, ki je vozil s precejšno brzino, se je kar naenkrat znašel na levi strani ceste prav v trenutku, ko je nasproti prihajala cela vrsta avtomobilov. Ko se je avtomobil zavrtel sredi ceste parkrat okoli, ga je vrglo ob skarpato. Medtem je bilo ranjenih še več drugih oseb in poškodovanih več avtomobilov.

Luciano Noacco in njegov oče sta šla ta dan iz Tipane v videmsko bolnico obiskat mater, ki je že dlje časa bolna, ko sta se vračala proti domu, pa sta našla smrt.

SESTANEK OBRTNIKOV ČEDADSKEGA OKOLIŠA

V nedeljo, dne 5. novembra so se sestali v Čedadu številni obrtniki čedadškega okoliša, da so proučili nekatere pereče probleme, ki zadevajo sektor obrtnikov in v prvi vrsti njihov sindikalni položaj. Ob tej priliki so se vršile tudi volitve za obnovo upravnega sveta.

Sestanek je vodil predsednik Zveze obrtnikov Guerrino Marioni, ki je prisotnim prikazal, kako bi mogel postati prav Čedad idealen center industrije stolov s primernimi infrastrukturami in obenem tudi študijski center za strokovno kvalifikacijo. Omenil je tudi zakon 614, ki predvideva razne olajšave zaostalim krajem, med katere spadajo vse občine Nadiške doline. Poudaril je tudi, naj se sestavi posebna komisija, v kateri naj bi bili obrtniki, ki bi proučevala iniciative vsek delovnih sil.

Sledila je živahna diskusija, v katero so posegli poleg drugih tudi Bardus iz Čedadu, Sigura iz Remanzacca, Laurino iz Tavorjane, Sidar iz Sv. Lenarta, predsednik ESA Di Natale in drugi. Ob koncu so izvolili novo vodstvo, ki je tako-le sestavljeno: za predsednika je bil izvoljen Guerrino Marioni iz Čedadu, za podpredsednika Luigi Peressini iz Manzana, za okrajnega zastopnika pa Mario Laurino iz Tavorjane.

Razširili bodo vhod v langobardsko cerkvico

Pri restavracijskih delih v langobardski cerkvici (Tempietto langobardo) so pred nedavnim odkrili več znamenitih fresk in dekoracij iz preteklih stoletij. Ker teh zadnjih ne morejo spraviti v okvir «spomenikov», jih bo deželno Spomeniško varstvo namestilo na stenah ob vhodu. Kakor pa izgleda, tudi tu ne bo dovolj prostora in bodo zato morali najti kakšen drug primeren kraj. Po mnenju tehnikov bi morali razširiti prostore, ki so last instituta Uršulink. Zaenkrat je Institut za spomeniško varstvo zaprosil ministrstvo za šolstvo za pri-

spevek, ki bo zadostoval za razširitev in ureditev prostora, v katerega bi namestili freske.

Čedad privablja čedalje več izletnikov

Naše mestece privablja zaradi svojih zanimivosti vedno več izletnikov. Pretekli mesec so bili naši gostje številni docenti Akademije znanosti in umetnosti iz Ljubljane, 17 profesorjev in učiteljev iz Škofje Loke in 7 profesorjev iz Beograda, ki jih je spremljal direktor beograjskega muzeja.

Ogledali so si stolnico in patriarhalno palačo, langobardsko cerkvico (il tempietto), Hudičev most čez Nadižo in mestni muzej, ki je poln rimskih in langobardskih starin.

Počastitev padlih patriotov

Delegati A.N.P.I. (Associazione Nazionale Partigiani Italiani) in občinskih sekcij Zveze so prve dni tega meseca obiskali v Furlaniji in Beneški Sloveniji nešteto pokopališč in položili vence in cvetje na grobove partizanov, ki so padli v osvobodilni vojni.

Podbonesec

Plaz zasul cesto, ki vodi v Ronco

Pretekli teden, ko je več dni zaporedoma močno deževalo, se je na cesti, ki vodi iz Ronca v dolino, utrgal velik plaz zemlje in jo zasul. Precej škode na tej cesti je napravilo tudi deževje meseca septembra. Sedaj gradijo tu obcestni zid, ki bo zadrževal zemljo, da ne bo drsela navzdol in delala škodo. Za to delo je dežela dala na razpolago dva milijona lir.

Rekordno število prehodov skozi obmejne bloke

Meseca oktobra je mali obmejni promet v naših krajih dosegel rekordno število prehodov, saj so jih zabeležili kar 90.106. Največ prehodov je bilo skozi obmejni blok v Stupci (85.105), skozi druge prehode pa je bilo tako-le gibanje: skozi Učjo, kjer je tudi

IZ PRVE STRANI

Sprehod po Kanalski dolini

Ta čudovita alpska dežela ima celo vrsto kulturnozgodovinskih spomenikov, ki potrjujejo slovensko obeležje teh krajev - Zanimivosti v Ovčji vesi, Ukvah, ki so največja slovenska vas, Naborjetu, Lipalji vesi in Žabnicah

njih je vsekakor nagrobnik Jurija Prešerna, mlajšega brata velikega slovenskega pesnika Franceta Prešerna, ki je vzdignjen levo od vhodnih vrat cerkve v Ovčji vesi. Črke, vklepane v slovenščini pa nam povedo:

Tukej počivajo
častitljivi
godpod fajmošter
JURI PREŠERN,
ki so službo fajmoštra
30 let opravljali.
Rojeni 24. marca 1085,
umerli 7. oktobra 1868.
Blagor jim, kateri v
Gospodu zaspe,
V slavi nebeški se
tam prebude! ...

Nemo smo stali pred tem slovenskim nagrobnikom in mislili na kruto in mračno usodo pesnikovega brata, ki je v tej zgubljeni vasi pod Julijci zatisnil svoje trudne oči, ne da bi kdajkoli doumel veličino svojega velikega brata Franceta ...

Toda čas nas priganja in že hitimo iz Ovčje vesi v Ukve, najbolj slovensko vas v Kanalski dolini. Tudi ta vas je v nekem smislu povezana s pesnikom Prešernom. V vasi je namreč izredno veliko ljudi, ki nosijo ta priimek in človek zares mora nehote pomisliti, če ni rod Prešernov prav doma iz Kanalske doline, saj je znano, da je priimek Prešern v Lescah in Radovljici, bližini Prešernove rojstne Vrbe, neprimerno redkejši. Toda spet ni časa za razmišljanje o Prešernih, kajti pot nas sili dalje naprej proti Naborjetu.

Pomoč za razvoj živinoreje v naših krajih

Deželna uprava je izdala dne 20. julija t.l. pomemben zakon št. 16, ki prinaša nove ugodnosti za živinorejo. S podporami, ki jih predvideva zakon, namreča deželna uprava na različne načine pomagati k razvoju živinoreje.

Za živinorejske organizacije, kot na primer zadruge, je na razpolago prispevek do 80% za kritje poslovnih stroškov v prvem letu ali za plačevanje obresti. Združeni kakor tudi posamezni živinorejci pa lahko dobijo prispevek do 50% za nakup plemenskih bikov in do 30% za nakup jesenskih junic. Isti zakon predvideva podeljevanje raznih nagrad ob priliki živinskih razstav za plemenske junice, bike, prašiče, konje, ovce, koze, izboljšane molznice itd.

Prispevki so določeni tudi za gradnjo, povečanje ali modernizacijo poslopij, ki so potrebna za rejo živine v višini do 50% za neposredne obdelovalce, dočim združenja lahko dobijo še več in sicer do 60% oziroma do 70% v hribovitih krajih. Enak prispevek je določen tudi za nakup potrebne opreme, pa naj bo premična ali nepremična. Gornji prispevek velja tudi za primere, če nekdo namerava graditi, povečati ali osredotočiti obrate in razno opremo, ki je potrebna za zbiranje, predelovanje in prodajo živilskih izdelkov kot so na primer mleko, meso itd. Enaka podpora je namenjena za gradnjo sušilnic za seno, silosov za seno in krmno žito ter naprav za pripravo gnojil. Tudi stroji za zbiranje in prevažanje krme z namenom, da se poveča in izboljša pridelek, so deležni teh ugodnosti.

Prošnje sprejemajo kmetijska nadzornišтва (Ispettorato dell'agricoltura), ki dajo tudi vsa potrebna pojasnila.

Višarji v Kanalski dolini, kjer je znamenita božja pot treh sosednjih dežel: Furlanije, Slovenije in Koroške. Na vrh vodi iz Ovčje vesi vzpenjača

Tudi v Naborjetu ne moremo spet mimo Franceta Prešerna. Kajti bolj kot nekdanje bitke med Francozi in Avstrijci pri tem kraju nas opozarja na Naborjet droben zapisek velikega prešernoslovca Franceta Kidriča, da je imel še leta 1889. naborjetski župnik Lobe v lasti pesnikov servis za kavo. Verjetno je del Prešernove zapuščine prišel v roke bratu Juriju, po njegovi smrti v Ovčji vesi pa je njegova zapuščina tako ali drugače priromala v naborjetsko župnišče.

Toda tudi Naborjet je kmalu za nami, peljemo se že mimo termalnih vrečev Lužic in že smo v Lipalji vesi, zadnji slovenski vasi proti zahodu v Kanalski dolini... V Lipalji vesi, na tem zadnjem slovenskem braniku proti zahodu, pa se v mislih spomnimo na Kranjčanko Janjo Miklavčičevo, slovensko pisateljico, ki je tu učiteljvala v letih 1882 do 1887. Miklavčičeva pa se je zapisala v slovensko književnost predvsem s svojim prevodom »Srca« italijanskega pisatelja Edmonda de Amicisa. Leta 1891. je izšel njen prevod »Srca« iz italijanščine, svoj ponatis pa je doživel leta 1929.

Vsekakor ni slučaj, da je prav de Amicis v Lipalji vesi spregovoril prvič v slovenščini, kar spet in znova potrjuje koristnost in plemenitost dveh kultur ob meji: italijanske in slovenske. In verjetno se Miklavčičeva nikoli ne bi seznanila in navdušila nad de Amicisom, če bi ne učiteljvala v Lipalji vesi...

Prispevek dežele za razvoj turizma

Deželna uprava je 24. avgusta letos sprejela zakon, ki nosi številko 21 ter je bil objavljen v uradnem biltenu od 5. septembra, s katerim je pripravljena z denarjem sodelovati pri izboljšavah zasebnih tujskih sob in restavracij, da bi te pomagale turističnemu razvoju. Dežela namerava pomagati tistim javnim lokalom, ki so locirani v manjših središčih ali v vaseh večjih občin, ki jih je smatrati za avtonomne enote.

Prvi del zakona se nanaša na nepremičnine javnih lokalov s tujski mi sobami (v skladu z zakonom 1.111 od 16. junija 1939). Prispevki deželne uprave bodo izplačani za izboljševalna dela v tujskih sobah kakor tudi za modernizacijo in okrepitev ustreznih služb in sanitarno-higienskih naprav.

Drugi del zakona govori o nepremičninah v restavracijah, gostilnah, bifelijah, gostilnah s kuhinjo in podobnih lokalih. Dežela bo pomagala pri izboljšanju ali obnovi opreme lokalov, modernizaciji in večanju zmogljivosti ter še prav posebno pri izboljšanju sanitarnih in higienskih naprav v lokalih in kuhinji.

Potem pa smo prevozili še nekaj kilometrov in bili smo v Pontaflju. Od tu pa do Možnice (Moggio) je naše etnično ozemlje prekinjeno in šele Na Beli spet naletimo na naš življel, na vhod v dolino Rezije... Toda to je že drugo poglavje, ki ne sodi v okvir tega potopisa...

V Pontaflju si še za kratek čas ogledamo rojstno hišo enega največjih furlanskih pesnikov, na kateri je plošča, posvečena Arturu Zardiniju, avtorju slovite furlanske pesniške zbirke »Stelutis Alpinis«.

Zaobrnili smo v Pontaflju in spet krenili nazaj po Kanalski dolini, ki nam je bila zdaj neprimerno bliže in bolj domača. Nazaj grede smo se za hip še zaustavili z Žabnicah, kjer tudi danes župnikuje slovenski župnik in sodi pod njegovo župnijo prav tako slikovita slovenska božja pot na Višarjih.

Toda Žabnice so pomembne tudi glede slovenske literarne zgodovine. V tem kraju je namreč kaplanoval zaslužni koroški preroditelj, narodopisec in pesnik Matija Schneider (1784-1832), ki ji bil poleg Urbana Jarnika edini nekranski sodelavec Čbelice. Končno pa je v Žabnicah leta 1900. kaplanoval tudi naš znani pesnik in pisatelj Ksaver Meško, ki je bil hkrati zakristan na Višarjah.

Tako smo sklenili krog Trbiž-Pontaflej-Trbiž. Povsod smo ugotovili prisotnost slovenske književnosti in kulture v preteklosti, našli pa smo naše ljudi tudi v sedanjosti. Izlet v kulturno preteklost je bil morda potreben zato, da bomo bolje razumeli sedanjost. In o tej sedanjosti, o kanalskih Slovencih danes pa bomo spregovorili v našem drugem potopisu.

Katerokoli že začeto delo pri natečaju ne bodo upoštevali. Prispevek dežele za dela pri urejanju tujskih sob ne bo presegal 50 od sto stroška, ki ga smatrajo za dopustnega, ter bo znašala vsota največ pol milijona lir; prispevki dežele za urejanje obednic ne bodo večji od 25 od sto dovoljene vsote (največ en milijon lir).

Prošnje naj kandidati pošljejo preko občine, pod katero spadajo, na deželno odborništvo za turizem in prevoze; napisane naj bodo na kolkovanem papirju za 400 lir ter jih izročijo najkasneje do 30. novembra letos.

Sedaj je čas za pripravljanje novih nasadov sadnega drevja

Uspeh v sadjarstvu je poleg drugih bolj ali manj važnih opravil precej odvisen tudi od načina, kako izvršimo zasajanje, in od del, ki so z njim v zvezi.

Pravilno zasajanje je podlaga za vsa druga dela, ki spadajo k umnemu sadjarstvu. Slabi uspehi so skoro vedno posledica površnega in nepremišljenega sajenja. Največ sadjarjev začetnikov začne misliti na saditev šele, ko imajo drevje že doma. Šele takrat, navadno pozno spomladi stikajo za primernim prostorom in zaradi pomanjkanja časa izvedejo nato to velevažno opravilo površno in brez posebnega preudarka.

Kdor hoče res pametno urediti sadovnjak, mora že prejšnje leto misliti, kje in kaj bo sadil prihodnjo pomlad.

Ko določi prostor, mora preiskati zemljišče glede lege, kakovosti, globine plodne zemlje, vlažnosti in rodovitnosti zemlje sploh. Taka preiskava je neizogibno potrebna, da si ve izbrati in določiti sadno pleme in vrsto, ki se jo izplača zasadi na dotičnem zemljišču.

Kdor ni sam dovolj izkušen, naj se obrne pri določitvi sadnih vrst na kakega sadjarja ali na strokovnjaka. Kdor še dandanes dela nove nasade brez preudarka, ne glede na podnebje, talne in gospodarske razmere, je pač obžalovanja vreden in slab gospodar, ki s svojim nepremišljenim ravnanjem dela škodo sebi in jemlje svojim potomcem zaupanje v sadjarstvo.

Jeseni ali vsaj pozimi mora pameten gospodar razčrtati zemljišče in izkopati jame, ki naj bodo n. pr. za jablane oddaljene druga od druge 10 do 12 m, za hruške 8 do 10 m, češplje 5 — 6 metrov. Te mere so nekaj minimum ali povprečne razdalje, pri katerih se nikoli ne morejo pojaviti zle posledice pregostih nasadov: pojevanje rodovitnosti, ker se svet in sad dobro razvijata le tam, kjer je dovolj svetlobe. Zlih posledic pregostih nasadov je pa še več: listi v senčni goščavi niso kos svoji najvažnejši nalogi (asimilaciji); veje, ki so preveč v senci, se često kar same posuše; bolezní se zaradi pomanjkanja prepriha hitreje in laže razvijejo, škodljivci se razpasejo neopaženo. Razvoj dreves preneha zaradi medse-

bojne tekme korenin za vlago, hranilne snovi itd.

Jame kopljemo torej jeseni, ne pa takrat, ko je treba drevje že saditi. Ne glede na to, da zemlja jeseni izkopanih jam čez zimo premrzne in se nato ugodno pretvori, je kopanje jam v jesenskem času edino pravilno, kajti spomladi je toliko drugih opravil, da za kopanje jam ni več pravega časa in se to napravi zelo površno. Od tod potem slabi uspehi v sadjarstvu in tako malo veselja do njega.

Drevesna jama naj ne bo pregloboka, zadostuje 50 do 70 cm, kakršna je pač spodnja plast zemlje. Preširoka pa jama ni nikoli. Najmanj, kar moremo zahtevati, je 1 m 20 cm do poldruga metra.

ZANASE
gospodinje
Kako izginejo nepotrebna vrata

Mnogokrat kazijo sobo vrata, ki jih ne uporabljamo. Če je vdolbina vrat na naši strani, lahko med podbojem namestimo knjižno polico, ki sobo celo polepša. Kaj pa, če se vrata odpirajo na našo stran? Tu ni prostora za knjige, pomagamo pa si lahko drugače.

Najprej vrata izmerimo (pri tem moramo upoštevati tudi zunanji okvir vrat). Vrata bomo prekrili z dekorativno tkanino, ki pa se mora ujemati s stensko slikarjo. Paziti moramo na širino blaga, ki mora biti tolikšna, da lahko napravimo 3 cm širok rob.

MADEŽE OD KRVI iz posteljnega in osebne perila pred pranjem dobro izmijemo z mrzlo vodo ali pa z blago salmijakovo vodo. Iz temnega blaga jih skrtavimo potem, ko se posuše. Iz svilenih tkanin pa jih bomo najlaže odpravile v hladni slani vodi, ki smo ji dodale finega pralnega praška.

Kupite najsolidnejše slovensko pohištvo, ki ga izdelujejo najbolj večji mizarji iz svetovno renomiranega lesa. Projektirali so ga najbolj znani italijanski arhitekti.

Dobite ga po konkurenčnih cenah v TRGOVINI

«MEBLO»

KIDRIČEVA V NOVI GORICI

Kupcem s področja Furlanije - Julijske Benečije dostavimo že ocarinjeno pohištvo na dom in ga montiramo.

CENA IN KVALITETA BREZ PRIMERE v trgovini «MEBLO» v NOVI GORICI

vaš čas pridobi vso svojo vrednost!

industria orologerie speciali e apparecchi elettromeccanici

sodaprodine

UDINE
Via Chiodarotto, 4
Tel. 0430/1.2.3

